Відповідно до статей 7 (1) (d), 8 (2) (a) (vii)-1 та 8 (2) (b) (viii) Римського статуту, незаконні депортації та примусове переміщення цивільного населення, зокрема дітей, можуть бути кваліфіковані як злочини проти людяності та/або воєнні злочини.

У Звіті групи експертів Московського механізму ОБСЄ про порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності, вчинені в Україні (1 квітня – 25 червня 2022 року) зазначено: «Під час візиту в Україну місія отримала підтвердження про наявність випадків депортацій, хоча [...] не змогла отримати точну кількість постраждалих дітей. Масові примусові переміщення цивільних під час конфлікту на територію окупаційної сторони заборонені Женевськими конвенціями 1949 року. Дана практика вважається воєнним злочином»[1].

Доповідь Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні, крім іншого, включає інформацію про примусове переміщення та депортацію дітей: ці дії «прирівнюються до воєнних злочинів». Комісія визначила три основні випадки, коли російська влада переміщувала українських дітей з одних районів, контрольованих російською владою в Україні, до інших таких районів, або до Російської Федерації. Зокрема це діти, які:

- втратили батьків або тимчасово втратили зв'язок із ними під час військових дій;

- розділені з батьками, коли одного з батьків затримали у пунктах так званої «фільтрації»;

- перебували в установах догляду.

Експерти припустили, що «російські урядові особи вжили правових та політичних заходів щодо українських дітей, переміщених до Російської Федерації, зокрема, надання російського громадянства та влаштування дітей у прийомні сім'ї, що, ймовірно, створює підстави, за яких частині дітей доведеться назавжди залишитися в Російській Федерації». Через це у травні 2022 року Путін підписав указ про спрощення процедури отримання громадянства Російської Федерації для деяких категорій дітей. У липні 2022 року Марія Львова-Бєлова заявила в інтерв'ю ЗМІ, що «тепер, коли діти стали громадянами Росії, тимчасова опіка може стати постійною». У жовтні 2022 року Уповноважена стверджувала, що росіяни «будуть налагоджувати звичайний порядок влаштування дітей — всі ці діти потраплять у федеральний банк даних, і всі батьки, які у великій кількості виявили бажання взяти прийомних дітей, зможуть підібрати тих, які їм близькі». За словами Львової-Бєлової, через труднощі з відвідуванням «новими батьками» територій неподалік від зони ведення бойових дій, органи влади РФ будуть «допомагати з приїздом» дітей у РФ. Публікація, де містилася відповідна заява Уповноваженої, була видалена з офіційного сайту інформаційного агентства «Інтерфакс».

Комісія встановила, що *переміщення дітей не відповідало вимогам, встановленим міжнародним гуманітарним правом, не було виправдане міркуваннями безпеки або станом здоров'я.* Окрім того, на думку експертів, існувала можливість евакуювати дітей на територію, підконтрольну Уряду України. У Звіті вказано: вірогідно, російська влада не намагалася встановити контакт з родичами дітей або з українською владою. Незважаючи на те, що переміщення мали бути тимчасовими, з різних причин більшість із них стали тривалими, а

Phoca PDF

батьки або законні опікуни та діти стикалися з низкою перешкод у налагодженні контакту, возз'єднанні сім'ї та поверненні дітей до України. Відповідно до статті 85 (4) (b), «невиправдана затримка в репатріації військовополонених або цивільних осіб» є серйозним порушенням Додаткового протоколу I. Важливо, що стаття була ухвалена консенсусом, що вказує на звичаєвий характер норми та універсальне визнання її обов'язкового характеру. Невиправдана затримка в репатріації як серйозне порушення законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права, є воєнним злочином[2].

17 березня 2023 року Палата Досудового провадження II МКС видала ордери на арешт Володимира Путіна та Марії Львової-Бєлової у зв'язку з воєнними злочинами у формі незаконної депортації населення (дітей) і незаконного переміщення населення (дітей) з окупованих територій України до Росії (згідно зі статтями 8 (2) (a) (vii) і 8 (2) (b) (viii) Римського статуту). У своїй Заяві Прокурор МКС Карім Хан підкреслив, що інциденти, виявлені його Офісом, включають депортацію щонайменше сотень дітей, взятих із сиротинців та дитячих будинків. Багато з цих дітей були передані на усиновлення в Російській Федерації. Щоб пришвидшити надання російського громадянства, законодавство РФ було змінене видаванням президентських указів. На думку Офісу Прокурора, такі дії були спрямовані на полегшення усиновлення українських дітей російськими сім'ями, а підозрювані мали намір назавжди вивезти неповнолітніх з їхньої власної країни. Незаконні депортації та примусове переміщення дітей проводили в контексті актів агресії, вчинених російськими військовими силами проти суверенітету та територіальної цілісності України, які почалися в 2014 році[3].

Російська Федерація намагається виправдати незаконні депортації та примусове переміщення гуманітарними міркуваннями, зокрема, зображуючи цей процес як евакуацію. У рішенні Судової палати у справі «Прокурор проти Благоєвіча та Йокича»[4] підкреслено, що евакуація має бути добровільним рішенням постраждалого. У цьому контексті примус не обмежується фізичною силою і також включає погрозу насильством, переслідування, затримання, психологічне пригнічення, зловживання владою, зумисне створення середовища небезпеки. Сторони в конфлікті зобов'язані запобігати переміщенню, зумовленому їхніми власними діями, зокрема залякуванням населення та невибірковими нападами. Окрім того, норма про евакуацію має захисний елемент, який відсутній у разі депортації.

Дії Російської Федерації, спрямовані на незаконні депортації та примусове переміщення українських дітей, були неодноразово засуджені, як на рівні парламентів іноземних держав, так і в регіональних та міжнародних організаціях.

Наприклад, 15 вересня 2022 року Європейський Парламент ухвалив Резолюцію про порушення прав людини в контексті примусової депортації українських цивільних осіб до Росії та примусового усиновлення українських дітей у Росії (2022/2825(RSP)). У Резолюції, серед іншого, рішуче засуджується примусова депортація українських цивільних осіб, зокрема дітей, до Росії, а також огидна практика Росії у так званих «фільтраційних таборах», в яких розлучаються сім'ї. Крім того, Європейський Парламент закликав Росію повністю дотримуватися своїх зобов'язань за міжнародним правом і негайно припинити примусову депортацію та примусове переміщення дітей на окуповані Росією території та до Російської Федерації, будь-які міждержавні усиновлення дітей, вивезених з усієї міжнародно визнаної

Phoca PDF

території України, скасувати всі закони, що сприяють усиновленню українських дітей[5].

5 квітня 2023 року, реагуючи на прагнення РФ використати неформальне засідання Ради Безпеки ООН за формулою Аррії як майданчик для поширення дезінформації, 49 держав та ЄС одноголосно засудили дії Російської Федерації в Україні, зокрема примусову депортацію українських дітей, а також інші серйозні порушення щодо дітей, вчинені російськими військовими в Україні[6].

Стаття 2 (е) Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (далі — Конвенція про геноцид)[7], відтворена в статті 6 (е) Римського статуту Міжнародного кримінального суду, передбачає, що «насильницьке передавання дітей з однієї людської групи в іншу» є злочином геноциду у разі, якщо вчиняється з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку.

Викрадення дітей з окупованих територій держав Східної Європи з метою їхньої нацифікації у ході Другої світової війни було визнане особливо жорстоким та неприйнятним для міжнародної спільноти діянням. У рішенні Нюрнберзького військового трибуналу у справі Greifelt et al. (так звана справа RuSHA) від 10 березня 1948 року, така практика була кваліфікована як геноцид[8]. Згодом цей висновок було повторено у рішеннях за справами про насильницьке передавання дітей, які розглядалися у Верховному національному трибуналі Польщі та Військовому суді Великої Британії[9].

Насильницьке передавання дітей з однієї людської групи в іншу було закріплене як один з матеріальних елементів злочину геноциду з 28 березня 1947 року. У коментарі до статті 3 (а) проекту Конвенції про заборону геноциду, підготовленому Економічною та соціальною радою, підкреслено, що «відокремлення дітей від батьків призводить до того, що першим, які перебувають у вразливому та сприйнятливому віці, нав'язуються культура і менталітет, відмінний від батьківських. Такий процес зазвичай призводить до зникнення групи як культурної одиниці за відносно короткий час»[10]. Відповідні міркування свідчать про універсальне бачення членами міжнародного співтовариства дітей як ключового компоненту суспільного й культурного благополуччя держави та виживання нації.

Заборона геноциду є імперативною нормою міжнародного права (нормою jus cogens), що унеможливлює будь-який відступ від неї. Вона існувала на універсальному рівні ще до ухвалення відповідної Конвенції ООН, про що, зокрема, свідчить Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 96 (1) «Злочин геноциду» від 11 грудня 1946 року[11]. У 1951 році Міжнародний суд ООН заявив, що заборона геноциду є обов'язковою для держав навіть за відсутності договірного зобов'язання[12]. Проблемним моментом у даному разі є те, що зазвичай держава та особи, які вчиняють геноцид у формі насильницького передавання дітей у іншу людську групу, щоб виправдати свої діяння, посилаються на гуманітарні міркування. Водночас шкода, завдана насильно переміщеним дітям та їхнім правам, унеможливлює відповідні посилання, що відображено в позиції прокурора Гарольда Ніллі у справі «Сполучені Штати проти Грайфельта» (Військовий трибунал США, Нюрнберг, 10 жовтня 1947 року – 10 березня 1948 року). Прокурор наполягав на тому, що винну особу не захищає посилання на добре поводження з жертвою. Невинні діти були викрадені саме для того, щоб навчити їх

Phoca PDF

нацистській ідеології та виховати як «хороших» німців. Подібне виступає обтяжувальною, а не пом'якшувальною обставиною[13].

Серед аргументів на користь визнання насильницького передавання дітей в іншу людську групу геноцидом, передусім фігурують два:

1. руйнівні наслідки такої практики для існування групи;
2. приналежність дітей до вразливих груп жертв, яким можна нав'язати ідентичність злочинця.

У ході розробки Конвенції про заборону геноциду делегат від США Джон Мактос, а також делегат від Греції Александр Валліндас стверджували, що через свій згубний вплив насильницьке передавання дітей є формою не культурного, а фізичного або біологічного геноциду. Цікаво, що проти включення даного матеріального елементу до тексту Конвенції про заборону геноциду рішуче виступав радянський делегат Валерій Морозов. Він стверджував, що насильницьке передавання дітей «виходить далеко за межі вже ухвалених положень», і в ретроспективі жодне з таких діянь не становило геноциду, оскільки не було знищено цільову групу. Морозов прирівнював геноцид до фізичного винищення, що вже в ході розробки Конвенції про геноцид не було підтримано міжнародним співтовариством[14].

У подальшій міжнародній судовій практиці щодо тлумачення згаданого договору було закріплено, що метою криміналізації насильницького передавання дітей як геноциду є санкціонування не лише прямого акту примусового фізичного переміщення, але й погроз або травм, які призвели до реалізації таких діянь. При цьому, оскільки Конвенція не передбачає ані форму передавання неповнолітніх (усиновлення, опіка, розміщення в установах), ані тривалість перебування неповнолітніх за межами їхньої групи, за умови наявності спеціального умислу навіть тимчасове переміщення може бути кваліфіковане як геноцид.

Росія має значний досвід імплементації політики викорінення ідентичності неповнолітніх із захищених груп за допомогою їхньої сепарації з родинами та насильницької русифікації. Так, починаючи з 1920-х років дітей з числа корінних народів Сибіру вивозили без супроводу батьків та розміщували у віддалених закритих інституціях для «перевиховання». У 1940-х роках протягом громадянської війни в Греції СРСР насильно депортував близько 30 тисяч грецьких неповнолітніх під приводом евакуації. Діти були розміщені в тренувальних таборах на території держав соціалістичного блоку, де відбувалася їхня мілітаризація та індоктринація. У листопаді 1948 року дана практика була засуджена у двох резолюціях Генеральної Асамблеї ООН. Ці та наступні резолюції з вимогою повернути неповнолітніх не були реалізовані[15].

Відповідні діяння Російської Федерації щодо дітей України не є хаотичними та спорадичними, а мають ознаки геноцидальної політики, спрямованої на перетворення українських дітей на ворогів власної нації. Темпи та мас■табиімплементації згаданої політики значно збіль■илися із повномас■табним вторгненням Росії в Україну 24 лютого 2022 року.

Згідно з Елементами злочинів МКС, для того, щоб довести вчинення геноциду через

Phoca PDF

насильницьке передавання дітей з однієї захищеної групи до іншої, слід продемонструвати наявність таких складових.

1. Зловмисник насильно передав одну чи кількох осіб.

2. Передані особи належали до окремої національної, етнічної, расової чи релігійної групи.

3. Зловмисник діяв з наміром знищити, повністю або частково, цю національну, етнічну, расову чи релігійну групу, як таку.

4. Передавання відбулося з однієї групи в іншу.

5. Передані особи мали менш ніж 18 років.

6. Зловмисник знав або повинен був знати про вік переданих осіб.

7. Поведінка мала місце в контексті явної моделі подібної поведінки, спрямованої проти цієї групи, яка сама могла спричинити таке знищення[16].

Елементи злочинів передбачають, що насильницький характер передавання необхідно тлумачити широко, не лише як застосування фізичної сили, але також як примус, погрозу силою, утримання, психологічний тиск, зловживання владою, створення атмосфери страху та несвободи. Найбільш дискусійною за даних обставин є добровільність згоди, наданої законними представниками на вивезення дітей з тимчасово окупованих територій до таборів «перевиховання». На користь примусового характеру такого передавання неповнолітніх свідчать:

- психологічний тиск (кожному з випадків вивезення дітей з подальшим безстроковим затриманням передувало повернення кількох груп неповнолітніх, що створювало ілюзію безпеки й відчуття «поганої матері (батька)» через відмову повторити «позитивний» досвід);
- зловживання владою (представники окупаційної адміністрації, російські військові та/або місцеві колаборанти приходили до домівок та наполягали ухвалити «правильне рішення»);
- погрози та залякування (відмова батьків могла бути витлумачена як загроза найкращим інтересам дитини, а, отже, підстава для позбавлення батьківських прав окупаційною владою);
- загальна атмосфера (збройний конфлікт з перманентною загрозою невибіркових ракетних, авіаційних, артилерійських ударів, обмежений доступ до інформації, нерозуміння, коли відбудеться деокупація).

До того ж, «згода» була надана на тимчасове переміщення, відпочинок та повернення дитини в обумовлений строк залежно від закладу (2–3 тижні). Тому діяння росіян щодо самовільного продовження строку переміщення дітей, зміни місця їхнього перебування (зокрема без сповіщення батьків), відмови централізовано повернути неповнолітніх не охоплюються наданою під примусом згодою. Більше того, в одному з таборів близько 200 українських дітей

Phoca PDF

віком 14–17 років утримували без згоди батьків[17].

У Звіті від 4 травня 2023 року експерти Московського механізму підкреслюють, що «мимовільне переміщення завжди передбачає елемент примусу, але цей елемент не обов'язково передбачає застосування фізичної чи іншої сили». Радше наголос робиться на «відсутності справжнього вибору /…/ у процесі /…/ переміщення». При цьому «немає значення, чи є переміщення постійним або тимчасовим». Експерти також зробили висновок про те, що навіть попри початкову згоду від законних представників на перебування їхніх дітей у таборах, свавільне продовження російською окупаційною владою строків утримання неповнолітніх становило переміщення без згоди та сепарацію з сім'ями, що прирівнює становище таких дітей до примусово переміщених або депортованих[18].

Маніпулюючи свідомістю законних представників, які перебувають у вразливій ситуації, вищі посадові особи РФ, а також представники адміністрації закладів утримання дітей, погрожують їм притягненням з боку України до кримінальної відповідальності за колабораціоністську діяльність[19]. Станом на 9 травня 2023 року не зафіксовано жодного випадку кримінального чи адміністративного переслідування законних представників неповнолітніх, примусово переміщених та/або депортованих на території під контролем РФ через надану під примусом «згоду». Більше того, Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини наголошує на тому, що не може бути будь-якої кримінальної відповідальності у даному разі, а законні представники та неповнолітні є постраждалими від політики РФ, спрямованої на насильницьку зміну ідентичності дітей, сепарацію їх з родинами, мілітаризацію та індоктринацію свідомості.

Залякуючи законних представників, російські агенти прагнуть залишити їх та дітей назавжди на територіях під контролем РФ. Подібні діяння разом із кількагодинними «профілактичними бесідами» за участі представників силових структур, спробами підкупу та погрозами активізації бойових дій, свідчать на користь наявності в діяннях відповідальних осіб ознак окремого воєнного злочину, а саме: невиправданої затримки репатріації неповнолітніх[20].

У Звіті від 4 травня 2023 року експерти Московського механізму зазначають, що відсутність окремої системи репатріації українських дітей, вивезених із театру бойових дій, є порушенням права на репатріацію й обов'язку сприяти такому поверненню. Патернові зусилля російської влади свідчать про умисне унеможливлення подальшої евакуації неповнолітніх дітей до третіх країн або назад у безпечні райони України. Експерти Московського механізму також підкреслили, що навіть у разі просування українських збройних сил саме РФ була зобов'язана шукати альтернативні шляхи та способи своєчасного повернення дітей[21].

Для ідентифікації приналежності неповнолітніх до однієї із захищених груп, відповідно до розуміння статті 2 Конвенції про геноцид, важливим є критерій громадянства. Передусім тому, що самоідентифікація дитини як члена захищеної групи не є сталою і зокрема, але не виключно залежить від віку, виховання та соціального середовища. Крім того, згідно з наявною міжнародною судовою практикою «національна група» — це сукупність людей, які мають спільний правовий зв'язок, заснований на спільному громадянстві, поєднаний із взаємними правами і обов'язками[22].

Phoca PDF

Згідно зі статтею 7 Закону України «Про громадянство України», особа, батьки або один із батьків якої на момент її народження були громадянами України, а також особи, які народилися на території України від осіб без громадянства, які на законних підставах проживають на території України, є громадянами України[23]. Нав'язування російського громадянства неповнолітнім з тимчасово окупованих територій не впливає на приналежність дітей до української національної групи. Таке діяння є порушенням міжнародного права та неодноразово засуджувалося на універсальному рівні в резолюціях Генеральної Асамблеї ООН[24], а на регіональному рівні — у заявах ЄС[25]. Відповідно до пункту 6 частини 2 статті 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «примусове автоматичне набуття громадянами України, які проживають на тимчасово окупованій території, громадянства Російської Федерації не визнається Україною та не є підставою для втрати громадянства України»[26].

Діти, яких депортували з тимчасово окупованих територій України та передали в російські сім'ї, також можуть бути ідентифіковані як члени української національної групи через інші об'єктивні критерії: зв'язок з територією та етносом, мова, культура, традиції. На користь такого підходу свідчить наявна практика міжнародних судових трибуналів. У рішенні в справі Prosecutor v. Vidoje Blagojevic and Dragan Jokic Судова палата підкреслила: «Група складається з окремих осіб, а також з її історії, традицій, зв'язків між членами та з іншими групами, відносин з землею. [...] фізичне або біологічне знищення групи є ймовірним результатом насильницького переміщення населення, якщо це переміщення здійснюється таким чином, що група більше не може відновити себе, особливо коли це передбачає відокремлення її членів»[27].

Своїми діяннями, спрямованими на незаконну депортацію та насильницьке передавання українських дітей у російську національну групу, держава-агресор, серед іншого, прагне реалізувати політику демографічного інжинірингу. 11 січня 2023 року в ході наради з членами уряду Путін закликав приділити особливу увагу гострим проблемам у сфері демографії РФ[28]. Він назвав 5 регіонів з низькою народжуваністю, серед них Пензенська, Ленінградська та Рязанська області, в яких депортованих українських дітей було насильно передано в російські родини, а також Смоленська область та Республіка Мордовія, куди діти були депортовані під приводом евакуації або на перевиховання.

На користь наявності політики щодо насильницького передавання українських дітей у російську групу свідчать заяви російських посадовців. Так, Марія Львова-Бєлова називає діяльність, пов'язану з «влаштуванням» українських неповнолітніх у російські родини, «ювелірною»[29]. Заяви високопосадовців підкріплені конкретними діями, а процес насильницького передавання неповнолітніх українців — добре інституціоналізований.

Росія намагається легітимізувати депортації та примусове переміщення, посилаючись на необхідність вивезення українських неповнолітніх «з безпекових та гуманітарних міркувань» (так звана «евакуація»), для відпочинку та рекреації (поміщення в так звані «табори перевиховання»), для отримання медичних послуг (у рамках диспансеризації). Для цього активно використовують пропагандистські механізми: інтерв'ю з компетентними високопосадовцями, інформаційні дайджести, відеоролики зі свідченнями депортованих дітей та родин, які взяли їх на виховання. При цьому коментуючи насильницьке передавання

Phoca PDF

українських дітей у російські родини, Марія Львова-Бєлова у квітні 2023 року зазначає: «Важливо розуміти, що території ДНР і ЛНР багато років обстрілюються ЗСУ, і більшість дітей-сиріт із соціальних закладів республік усвідомлюють це. Діти не сприймають Росію як ворога і чекають від нас захисту та допомоги, тому перебування на безпечній території в російських прийомних сім'ях не є для них травматичною обставиною». Водночас у бюлетені Уповноваженої згадано про щонайменше 28 дітей, депортованих з Маріуполя, які перебувають у Росії на сімейних формах виховання[30]. Ще в липні 2022 року Марія Львова-Бєлова свідчила, що ці неповнолітні проявляли негативне ставлення до Росії, ненавиділи Путіна, співали український гімн та вигукували «Слава Україні». Після насильницького передавання в російські родини діти, на думку Уповноваженої, «почали любити» Росію[31].

Кінцевою метою реалізації політики РФ є викорінення української національної ідентичності у неповнолітніх, перетворення їх на ворогів власної нації, поглинання російською національною групою та унеможливлення майбутнього існування частини української національної групи за допомогою розриву зв'язків спорідненості між поколіннями. Таке насильницьке передавання дітей може призвести до фізичного зникнення групи, оскільки остання перестане існувати такою, якою вона була.

Відповідний умисел можна витлумачити із заяв російських агентів. Найбільш демонстративною з даного погляду є теза Марії Львової-Бєлової в ході виступу на брифінгу в Громадській палаті РФ. Уповноважена позитивно оцінює досвід «перевиховання» депортованих неповнолітніх з Маріуполя, які, попри те, що спочатку вороже ставилися до всього російського, після кількамісячного перебування у родинах на території окупаційної держави почали інтегруватися в російське суспільство та любити Росію[32]. На формування прихильного ставлення до РФ виділяються кошти з Фонду президентських грантів. Так, понад 299 млн рублів (близько 3 642 743 доларів) отримав проєкт «Допомога дітям-сиротам Донбасу», одним із завдань якого є «організація патріотичного виховання дітей-сиріт — вихованців дитбудинків так званих "ДНР/ЛНР" та членів прийомних сімей із використанням можливостей донського козацтва» у процесі «зміни Батьківщини»[33].

За свідченнями Марії Львової-Бєлової, відпочинок в таборах був спрямований на ознайомлення дітей з російською мовою, культурою та перспективами світлого майбутнього в Росії[34]. Представники окупаційних адміністрацій визначають мету ще більш претензійно: «виховати в найбільш короткі строки справжніх патріотів Вітчизни»[35]. Безсумнівно, під вітчизною розуміють РФ. Наприклад, віце-прем'єр-міністр Республіки Татарстан Лейла Фазлєєва зазначила, що «всі табори… спрямовані на патріотичне виховання молоді, розвиток комунікативних навичок та збереження [російської] культурної спадщини»[36]. Подібні заяви свідчать щонайменше про спробу «привласнити» українських дітей, послабивши українську національну групу та посиливши російську.

Враховуючи те, що заяви щодо передавання українських дітей в російську групу та заклики і спонукання робити це лунають публічно, а також за сприяння, а часто — за ініціативи та від імені офіційних представників РФ, вони є черговим підтвердженням наявності сформованої політики російської сторони щодо навмисного передавання українських дітей в російську національну групу.

Phoca PDF

При цьому для русифікації українських дітей не є обов'язковим насильницьке передавання в російські родини. Беручи до уваги свідчення неповнолітніх, яких вдалося повернути з таборів «перевиховання», можна стверджувати про прагнення росіян викорінити українську національну ідентичність також за допомогою тимчасової сепарації із законними представниками, розміщення під цілодобовим контролем російських агентів разом із однолітками з числа російських громадян, обмеження спілкування з родиною, заборони спілкуватися українською мовою та проявляти лояльність до України, переведення на навчання за російськими освітніми програмами, мілітаризації, індоктринації, долучення до російського православ'я[37].

Насильницьке передавання українських дітей у російську національну групу відбувається в умовах агресії РФ проти України. Остання супроводжується вчиненням численних воєнних злочинів та злочинів проти людяності. На думку судді міжнародних судових інстанцій Володимира Василенка, характерною ознакою російського геноциду проти української нації є саме те, що його матеріальними елементами є інші міжнародні злочини, об'єднані спільним умислом — знищити українську національну групу як таку, принаймні частково[38].

Враховуючи всі вищезазначені аспекти в сукупності, а саме — наявність державної політики РФ, що також підтверджується публічним просуванням цієї політики з боку офіційних представників держави, щодо депортації українських дітей на територію Росії, культурних та освітніх заходів, спрямованих на зміну їхньої свідомості, а також пропаганду служби в лавах російських збройних сил, нав'язування дітям та їхнім батькам російського громадянства, поміщення дітей в російські сім'ї, дії РФ становлять злочин геноциду в частині насильницького передавання дітей з однієї захищеної групи до іншої.

1 Report on Violations of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes against Humanity Committed in Ukraine (1 April – 25 June 2022), 14 липня 2022 року. Режим доступу: https://reliefweb.int/report/ukraine/report-violations-international-humanitarian-and-human-rights-law-war-crimes-and-crimes-against-humanity-committed-ukraine-1-april-25-june-2022

2 Legal Commentary on the Right to Challenge the Lawfulness of Detention in Armed Conflict. Режим доступу:

https://www.icj.org/wp-content/uploads/2015/09/Universal-Commentary-WGAD-PrincGuideArmedConflict-Advocacy-2015-ENG.pdf

3 Statement by Prosecutor Karim A. A. Khan KC on the issuance of arrest warrants against President Vladimir Putin and Ms Maria Lvova-Belova. Режим доступу: https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-karim-khan-kc-issuance-arrest-warrants-against-president-vladimir-putin

4Judgement in the Case The Prosecutor v. Vidoje Blagojevic and Dragan Jokic. Пежим доступу: https://www.icty.org/en/sid/8661

5 European Parliament resolution of 15 September 2022 on human rights violations in the context of the forced deportation of Ukrainian civilians to and the forced adoption of Ukrainian children in Russia (2022/2825(RSP)), 15 вересня 2022 року. Режим доступу: https://eur-lex.europa.eu/legal-

Phoca PDF

content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022IP0320

6 Deportation of Ukrainian children: “Russia cannot deny the truth”, 5 квітня 2023 року. Режим доступу:

https://onu.delegfrance.org/deportation-of-ukrainian-children-no-amount-of-disinformation-spread-by-russia?fbclid=IwAR0Vq5-IS3o-X2S1PGh255u00V5cMU61E6BpjLklu0j-43AxMbRCBtlDXBc

7 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (9 December 1948). Режим доступу: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf

8 Nuremberg International Military Tribunal, “Indictment,” in Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal under Control Council Law no. 10. Vol. 1 (Washington D.C.: Government Printing Office, 1947), 50

9 The United Nations War Crimes Commission, Law Reports of Trials of War Criminals, Vol. 7 (London: The United Nations Crimes Commission and His Majesty’s Stationery Office, 1948); The United Nations War Crimes Commission, Law Reports of Trials of War Criminals, Vol. 13 (London: The United Nations Crimes Commission and His Majesty’s Stationery Office,1949)

10 The United Nations Secretary General, “E/447 Draft Convention for the Prevention and Punishment of Genocide, Dated June 26, 1947,” in The Genocide Convention: The Travaux Préparatoires, Vol. 1, 235.

11 UN General Assembly Resolution 96 (1) “The Crime of Genocide” dated December 11, 1946. РЕжим доступу: https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/47/PDF/NR003347.pdf?OpenElement

12 ICJ. Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Режим доступу: https://www.icj-cij.org/case/12

13 International Military Tribunal, Trials of War Criminals before the Nuernberg Military Tribunals Under Control Council Law no. 10, Vol. 4 (Washington D.C.: Government Printer, 1949), 674

14 Sixth Committee of the UN General Assembly, UN Document A/C.6/238, Third Session Dated October 19, 1948

15 Gary Busch (2022). Paidomazoma: The Abducted Greek Children. РЕжим доступу: https://www.linkedin.com/pulse/paidomazoma-abducted-greek-children-gary-busch/?trk=pulse-article_more-articles_related-content-card

16 ICC (2002). Element of crimes. Режим доступу: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf

17 Yale University (2023). Russia’s systematic program for the re-education & adoption of Ukraine’s children. Режим доступу: https://reliefweb.int/report/ukraine/russias-systematic-program-re-education-adoption-ukraines-children

Phoca PDF

18 Moscow Mechanism, OSCE (2023). Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation. pp. 33–34. Режим доступу: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751.pdf?fbclid=IwAR2dYYe7OGEr7OE7A0JHjffIDu8NT1D4_2AwhXA8JgwC8qVZdqoRWXfUyR8

19 https://www.1tv.ru/shows/antifeyk/vypuski/antifeyk-vypusk-ot-14-04-2023

20 Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (1977). Стаття 85. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

21 Moscow Mechanism, OSCE (2023). Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation. pp. 45, 49. Режим доступу: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751.pdf?fbclid=IwAR2dYYe7OGEr7OE7A0JHjffIDu8NT1D4_2AwhXA8JgwC8qVZdqoRWXfUyR8

22 Prosecutor v. Akayesu (2001), ICTR, paras 512. Режим доступу: https://www.refworld.org/cases,ICTR,40278fbb4.html

23 Закон України «Про громадянство України». Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text

24 Resolution 72/190 “Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine”, adopted by the General Assembly on 19 December 2017. Режим доступу: https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F72%2F190&Language=E&amp

25 Ukraine: Declaration by the High Representative on behalf of the EU on attempts of the Russian Federation to forcefully integrate parts of Ukrainian territory. Режим доступу: https://www.consilium.europa.eu/de/press/press-releases/2022/06/03/ukraine-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-attempts-of-the-russian-federation-to-forcefully-integrate-parts-of-ukrainian-territory/

26 Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text

27 ICTY, Ch. I, Prosecutor v. Vidoje Blagojevic and Dragan Jokic, Judgment, IT-02-60-T, January 17, 2005, p.666. Режим доступу: https://www.icty.org/x/cases/blagojevic_jokic/tjug/en/bla-050117e.pdf

28 РИА Новости (2023). Путин призвал уделять особое внимание проблемам в сфере демографии. Режим доступу: https://ria.ru/20230111/demografiya-1844142696.html

29 Официальный сайт Уполномоченного при Президенте Российской Федерации по правам ребенка (2022). В ближайшее время приемные семьи 6 регионов России возьмут под опеку 108 детей из ДНР. Режим доступу:

Phoca PDF

http://deti.gov.ru/articles/news/v-blizhajshee-vremya-priemnye-sem-i-6-regionov-rossii-voz-mut-pod-opeku-108-detej-iz-dnr

30 Режим доступу: http://deti.gov.ru/detigray/upload/documents/April2023/QYQjD1VHtlNu74bQuDAF.pdf

31 Twitter: Грани.Ру @GraniTweet. Режим доступу: https://twitter.com/GraniTweet/status/1575131149722177538?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1575131149722177538%7Ctwgr%5E94cb18f9035fe161cb71c5c0cf3d4003a1ed8220%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Ftelegraf.com.ua%2Fnovosti-rossii%2F2022-09-28%2F5717760-obzyvali-putina-i-peli-gimn-ukrainy-v-rf-pokhvastalis-chto-perevospitali-detey-iz-mariupolya-video

32 Інформація з телеграм-каналу Уповноваженої Марії Львової-Бєлової. Режим доступу: https://t.me/malvovabelova/605

33 https://xn--80afcdbalict6afooklqi5o.xn--p1ai/public/application/item?id=64BDD719-9788-4EDF-9468-C843F7940776

34 Smotrim.ru (2022). Мария Львова-Белова о реорганизации домов ребенка и поддержке детей из новых регионов. Retrieved on March 17, 2023, from https://smotrim.ru/video/2537814

35 Официальный Telegram-канал Главы Республики Крым. Режим доступу: https://t.me/Aksenov82/1305

36 Татар информ (2022). Лейла Фазлеева встретилась с детьми из ЛНР и ДНР, отдыхающими в лагерях Татарстана. Режим доступу: https://www.tatar-inform.ru/news/leila-fazleeva-vstretilas-s-detmi-iz-lnr-i-dnr-otdyxayushhimi-v-lageryax-tatarstana-5875388

37 Крымский прецедент (2023). Табори відпочинку як ще один засіб викорінення української національної ідентичності дітей з окупованих територій. Режим доступу: https://krymbezpravil.org.ua/analytics/tabory-vidpochynku-iak-shche-odyn-zasib-vykorinennia-ukrainskoi-natsionalnoi-identychnosti-ditey-z-okupovanykh-terytoriy/

38 RCHR (2022). Genocide in Ukraine: Legal assessment. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1zaR3WTTRp4RMgBzOQ3_IF7O_YjS6I2OD/view?usp=sharing

Phoca PDF